

Tere tulemast balletiteatrisse!

Eesti Rahvusballetil on väga hea meel Sinuga kohtuda ja loodame, et teatrikülastus kujuneb meeldejäävaks!

Enne kui sa esimest korda balletti vaatama tuled, on hea end selle žanriga kurssi viia. Lisaks käesoleva vihiku läbi lugemisele tasub osta ka etenduse juurde kuuluv kava, milles on lähemalt selgitatud nii lavastuse sisu kui ka selle loomise erinevaid külgi. Mida rohkem etendusest tead, seda parema elamuse saad! Kui sa ei saa tekstis mõnest sõnast aru, siis uuri väikest balletisõnastikku vihiku lõpus.

Esimest kogemust aitavad lahti mõtestada ka rahvusooperi haridusprojektid „Balletilugu“ ja „Kuidas mõista balletti“.

Põnevat balletiseiklust!

Estonia teatri- ja kontserdimaja valmis 1913. aastal arhitektide Armas Lindgreni ja Wivi Lõnni pojekti järgi.

Tallinna südalinnas asuva kunstitempli uksed on avatud igal õhtul muusikat ja teatrit armastavale publikule.

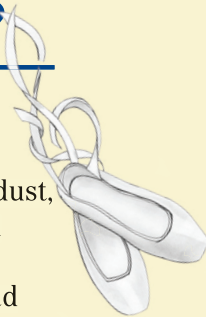

Mis on ballett?

Ballett on üle 500 aasta vana kunst, mis ühendab endas tantsu, muusikat, lavakujundust, kostüüme ja valgustust. See on üles ehitatud stsenaariumile ehk libretole, muusikale ja koreograafiale. Kui sõnalavastuses jutustavad tegelased oma lugu kõneldes, siis balletis tehakse seda tantsides või pantomiimi kasutades. Koreograafile kuulub lavastuse idee, ta kavandab tantsusammud ja seab balleti lavale. Iga tantsuliigutus ei pruugi alati vastata mõnele sõnale.

Seda, millest balletis juttu tuleb, saab lugeda kavalehelt sisu kokkuvõttest. Kui ooper jaguneb aariateks, duettideks ja ansambliteks, siis balletis antakse lugu edasi ühe tantsija soolode, kahe tantsija *pas de deux*'de (mida võib tõlgendada kui kahe tantsija dialoogi) ja suuremate ning väiksemate tantsurühmade – kordeballeti tantsudega.

Enamik ballette on saanud ainese mõnest koreograafi paelunud loost, mille põhjal on libretist kirjutanud libreto – teksti, mis inspireerib koreograafi looma tantsusammud ja heliloojat muusika. Sageli on libretode aluseks müüdid, muinasjutud või tuntud kirjanike (näiteks E. T. A. Hoffmanni) jutustused ja romaanid. Selliseid ballette nimetatakse süžeeballettideks („Pähklipureja“, „Coppélia“, „Uinuv kaunitar“, „Onegin“ jpt). Modernballettidel ei ole alati kindlat süžeed, kus tegevus areneks ühest sündmusest teise. Selle asemel võivad nad väljendada meeleolusid ja tundeid ning koreograafi muusikatunnetust (näiteks Wayne McGregori „Symbiont(s)“).

Marie Taglioni (1804–1884) Flora rollis Didelot' balletis „Flora ja Zephyros“. Richard James Lane'i gravüür Alfred Edward Chaloni maali järgi, 1831

Louis XIV Apollona.
Henri Gissey maal, 1653

Tantsiv kuningas Louis XIV

Ballett sai alguse 16. ja 17. sajandil Euroopa õukondades, peamiselt Itaalias. Teatrites hakati seda esitama hiljem ning esialgu ooperi osana. Prantsuse kuningas Louis XIV armastas ka ise väga tantsida, mistõttu asutas ta 1661. aastal Prantsuse Kuningliku Tantsuakadeemia. See on esimene teadaolev tantsuakadeemia. Tasapisi hakkas tants muutuma professionaalsemaks, kuigi pearõhk polnud veel heal tantsutehnikal ja koreograafial, vaid publiku rõõmustamisel. Louis XIV hüüdnimi Päikesekuningas tuleb väidetavalt päikesekuningas Apolloni rollist, mida ta õukondlikul balletiõhtul esitas. Tantsuakadeemia direktor Pierre Beauchamp pani kirja viis jalgade positsiooni, mis on tänapäeva balletitehnika aluseks. Seepärast on balletiterminoloogia peamiselt prantsuskeelne.

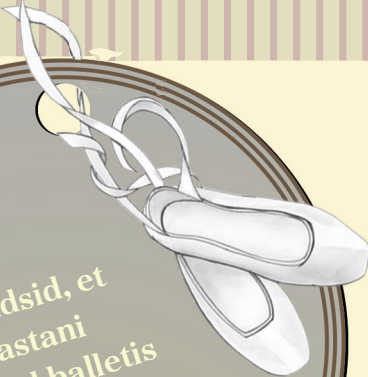
Jean-Georges Noverre. Jean-Baptiste Perronneau' maal, 1764

Püüdlus õhulisuse poole...

17. sajandi teisel poolel ja 18. sajandil hakkas balletist kujunema iseseisev žanr, mis astus õukonnast teatrilavadele. Sellele aitas kaasa koreograaf ja ballettmeister Jean-Georges Noverre, kes soovis, et ballett jutustaks lugu, mitte ei oleks osake mõnest teisest lavastusest. Nii võib Noverre'i pidada süžeeballeti alusepanijaks.

Aastani 1681, mil esietendus Jean Baptiste Lully ballett „Armastuse triumf“, osalesid balletis üksnes mehed. Tol ajal ei lubatud naistel üldse laval esineda. Maske kandes tantsisid nad ka naiste osi. Varvastants tekkis alles 19. sajandi

kolmekümnendail aastail romantilises balletis. Varem tantsiti päkkadel või tõusti varvastele vaid hetkeks, sest kõvade ninadega tantsukingi polnud veel leiutatud. Varvastele tõusmine võimaldas kujutada tantsu õhulisust ja kergust ning sooritada keerulisemaid tantsusamme. Itaallanna Marie Taglioni (1804–1884) oli üks esimestest baleriinidest, kes metshaldjatest jutustavas balletis „Sülfiid“ (1832, koreograaf Filippo Taglioni) varbaotstele tõusis (*en pointe*). Tema koreograafist isa leiutas tütre jalgade treenimiseks üha uusi võtteid, et varvastele tõus nii valus ei

Kas teadsid, et
1681. aastani
tantsisid balletis
ainult mehed?

Marius Petipa (1818–1910)

oleks.

19. sajandi keskel
kahanes balleti
populaarsus
Prantsusmaal, kuid
Venemaal see aina
kasvas peamiselt
tänu tantsijale ja
koreograafile Marius
Petipale, kes läks sinna
1847. aastal elama.

Vene Balleti lavastus „Narkissos“, Theatre de Monte Carlo, 1911

Ta tõi lavale mitmeid ballette, mis on ka tänapäeval tuntud – „Pähklipureja“, „Uinuv kaunitar“, „Luikede järv“ (mõlemad koos Lev Ivanoviga). 1917. aastal toimunud revolutsiooni järgselt põgenesid Venemaalt mitmed kunstiinimesed ja otsisid tegutsemisvõimalust mujal maailmas. Sergei Djagilev asutas Pariisis balletitrupi Ballets Russes ehk Vene Balleti, mis pakkus esinemisvõimalust paljudele andekatele tantsijatele. Mitmed neist asutasid hiljem oma tantsutrupi või -teatri.

Tutu, patška ja varvaskingad

Mida keerulisemaks ja kaunimaks muutusid tantsusammud, seda lühemaks tehti seelikut, et jalad ja tantsutehnika paremini välja paistaksid ning tantsijatel mugavam tantsida oleks. 1830. aastail kandis baleriin pikka allapoole põlv ulatuvat tüllseelikut.

Juuksed olid keskelt lahku kammitud ning seatud palmikusse. 20. sajandi alguses hakkasid baleriinid kandma klassikalist tutud,

Anna Pavlova. Tal on seljas romantismiajastu pikem balletiseelik

lühikest ja mitmekihilist balletiseelikut, mis jättis jalad ja tantsusammud hästi nähtavaks. Soovist muuta tantsijate suurepärase tantsutehnika ja sammud publikule paremini nähtavaks ning liikumine tantsijale mugavamaks, on tingitud ka meestantsijate kehaligi olev riietus – retuusid ja trikood. Tavaliselt seostataksegi ettekujutust klassikalisest balletist baleriini traditsioonilise välimusega – tantsijal on seljas valge balletiseelik ehk tutu (nimetus tuleneb prantsuse keelest) või patška (nimetus tuleneb vene keelest), jalas trikoo või sukkpüksid ja kõva ninaga varvaskingad. Tänapäeval võib tantsijal seljas olla hoopis liibuv trikoo või ajastu kostüümid.

Ballett erineb muudest tantsuliikidest ka selle poolest, et seal on aastasade jooksul kindlaks kujunenud reeglid ning kasutatakse jalgade pööratust väljapoole ehk väljapoolsust ja varvastel liikumist, et sooritada keerulisemaid samme.

Kas teadsid, miks mehed balletilaval retuuse kannavad?

Kas teadsid, et sõna ballett pärineb itaaliakeelsest sõnast balletto, mis tähendab „väikest tantsukest“ (sõnast ballo – tants, ballare – tantsima).

Võõraid termineid vaata „Balletivihiku“ lõpus olevast sõnastikust!

Alena Shkatula. Tal on seljas klassikaline balletiseelik

Balletti aitavad lavale tuua...

Koreograaf-lavastaja

Koreograaf-lavastaja mõtleb välja kogu lavastuskontseptsiooni koos tantsusammude ja tantsunumbritega. Samuti valib ta muusika, mis teda tema töös inspireerib. Ta võib kasutada juba olemasolevat muusikat ja luua sellele tantsusammud, kuid sageli tellib koreograaf heliloojalt täiesti uue muusika, mis iseloomustab just tema balleti sündmuse ning tegelaskujusid. Koreograaf valib kõik osatäitjad, loob tantsuliigutused ja õpetab neid tantsijatele. Selle juures aitavad teda repetiitorid.

Koreograaf-lavastaja ja repetiitor
Marina Kesler „Anna Karenina“
proovis

Tantsijad...

...kes jagunevad esitantsijateks, solistideks ja kordeballetiks ehk balletirühmaks. Mehi nimetatakse üldiselt meestantsijateks ja naisi baleriinideks. Sellist terminit nagu „meesbaleriin“ pole olemas! Mõnikord kehistavad mehed ka naistegelasi, näiteks nõida „Sülfiidis“.

Esisolist

Esisolist on balletitrupi juhtiv mees- või naissolist, kes tantsib enamikes ballettides peaosi, näiteks:

Naisesisolist

Odette/Otilie
Giselle
Julia
Nikia
Tuhkatriinu
Anna Karenina
Peretütar
Lumivalgeke

Ballett

Tšaikovski „Luikede järv“
Adami „Giselle“
Prokofjevi „Romeo ja Julia“
Minkuse „Bajadeer“
Prokofjevi „Tuhkatriinu“
Kesleri „Anna Karenina“
Kesleri „Kratt“
Harangozó „Lumivalgeke
ja 7 põialpoissi“

Meesesisolist

Prints Siegfried
Krahv Albert
Romeo
Solor, sõjamees
Prints
Vronski
Sulane
Prints

Anna Roberta ja Jevgeni Grib
balletis „Anna Karenina“

Solist

Balletisolist võib tantsida ka peaosi, kuid enamasti jäävad tema kanda väiksemad solistirollid. Kõigis ballettides on toredaid sõbrannasid ja sõpru, kes annavad loole juurde värvi ja põnevust. Nii tantsivad naissolistid kahte sõbrannat Minkuse „Don Quijotes“, „Rooside valssi“ Tšaikovski „Pähklipurejas“ ja *pas de trois*'d „Luikede järves“. Meessolistid tantsivad Gurni „Sülfiidis“, Franzi sõpru „Coppélias“ ja Sinilindu Tšaikovski „Uinuvas kaunitaris“.

Odette – Anna Roberta

Stseen balletist „Giselle“

Kordeballett ehk balletirühm

Kordeballett tuleb prantsuskeelsest väljendist *corps de ballet* (otsetõlkes „balleti keha“). Kordeballett tantsib kõiki rühmatantse suurtes stseenides. Nii on „Luikede järves“ laval korraga väga palju kauneid luiki, lustakates lugudes rõõmsameelset linnarahvast, külalisi ja teisi toredaid tegelasi.

Dirigent

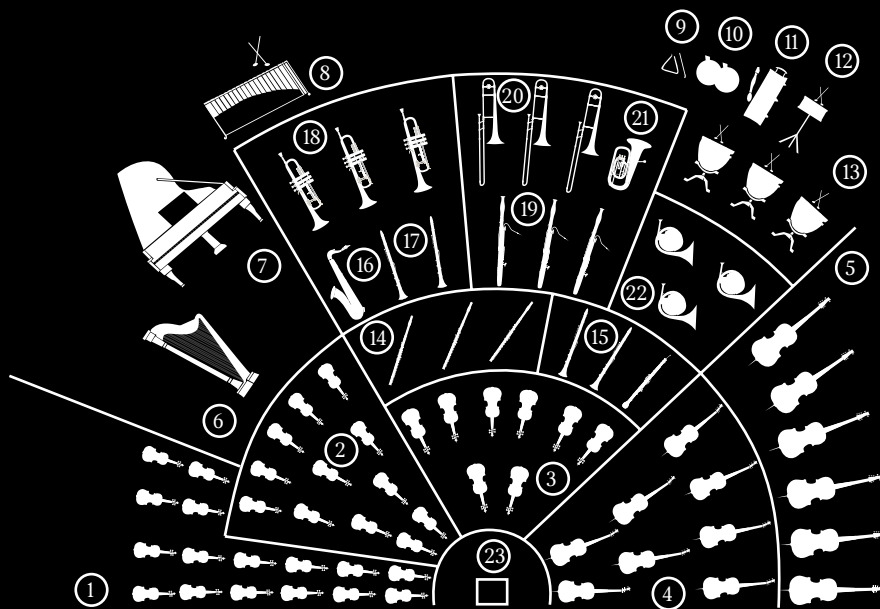
Dirigent on etenduse muusikaline juht, kes hoiab koos lavastuse vaimu ja tempot. Nagu ooperites tuleb arvestada laulja omapäraga, peab ballettides arvestama tantsija omapäraga. Dirigent dirigeerib taktikepiga, et see oleks näha nii pillimeestele kui ka tantsijatele näiteks tantsu alustamiseks. Dirigent mõtestab lahti selle, mis helilooja nootidesse on kirja pannud ja arvestab koreograafi nägemusega – kui kiiresti või aeglaselt muusika kõlama peab, kas valjult või tasakesi, jõuliselt või õrnalt.

Orkester

Orkester istub enamasti lava ees orkestrisüvendis. Peaaegu kõigis orkestrites on kõige arvukamalt esindatud keelpillid: viiulid, vioolad, tšellod ja kontrabassid. Puupuhkpille on tavaliselt igaüht kaks: flöödid, oboed, klarnetid ja fagotid, mõnikord lisaks

ka pikloflööti ja madala kõlaga kontrafagotti. Puupuhkpillide taga vasakul ja orkestriaugu paremal äärel asuvad vaskpuhkpillid: trompetid, metsasarved, tromboonid ja tuuba. Vaskpillide juurde või rambi ehk lavapõranda eesserva alla on paigutatud timpanid ja teised löökpillid, näiteks trummid, taldrikud ja triangel. Orkestri niisugune asetuse on pärit umbes Mozarti ajast, 18. sajandi lõpust. 20. sajandil on paljud heliloojad eksperimenteerinud uudsete orkestrikoosseisudega.

Rahvusooper Estonia kunstiline juht ja peadirigent Arvo Volmer

1. I viiul
2. II viiul
3. Viola
4. Tšello
5. Kontrabass
6. Harf

7. Klaver
8. Ksülofon
9. Triangel
10. Taldrikud
11. Basstrumm
12. Trumm

13. Timpanid
14. Flööt
15. Oboe, inglissarv
16. Bassklarnet / Saksofon
17. Klarnet

18. Trompet
19. Fagott
20. Tromboon
21. Tuuba
22. Metsasarv
23. Dirigent

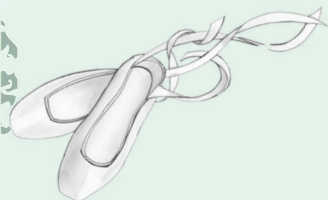

Rahvuskooper Estonia orkester.

Kuidas ballett lavale jõuab?

Lavastus pannakse järk-järgult kokku lavastusproovides, mida viivad läbi nii koreograaf-lavastaja kui ka repetiitorid. Algul toimuvad need proovisaalides ja lõpuks laval. Viimast paari proovi enne esietendust nimetatakse peaproovideks, viimasel neist on tavaliselt saalis ka publik, et esinejatel oleks tunne nagu päris etendusel. Kunstnik ja lavastaja koos õmblejate ja maalijatega kontrollivad, kas kõik näeb laval välja nii nagu peab või vajab mõni kostüüm või dekoratsioon veel kohendamist. Balleti esimest avalikku etendust nimetatakse esietenduseks. Kui tantsijad proovisaalis koos repetiitoritega harjutavad, töötavad sajad teised inimesed kostüümi- ja dekoratsioonitöökodades, orkestris ja teatrimaja muudes ruumides. Meeskonnatöö tulemusena jõuab ballett lõpuks lavale.

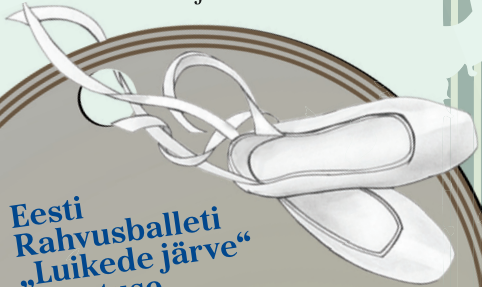

Õmblejad Monika Tänav ja Evelin
Temmin ning kunstik
Yannis Thavoris

Koreograaf-lavastaja, dekoratsioonikunstnik, kostüümikunstnik, valguskunstnik, helimeister, inspitsient...

Koreograaf-lavastaja, dekoratsioonikunstnik ja kostüümikunstnik vastutavad kõige selle eest, mis laval näha on. Koreograaf-lavastaja leiab sobiva loo, keskkonna ja ajastu, milles lugu jutustada. Tema mõtleb välja tantsusammud ja liigutused ning selle, kuidas keegi midagi teeb. Tantsusammud on balletilavastuses sõnade eest ja igal koreograafil on oma käekiri. Kunstnikud kooskõlastavad koreograaf-lavastajaga kostüümide ja dekoratsioonide valmistamise ideed. Seejärel teevad nad õmblejatele ja meistritele täpsed kavandid, mille järgi kõik valmib. Siis lepatakse kokku grimeerijatega, milline peab olema iga tegelase grimm, soeng või parukas, ning valmistatakse ka väike lavamudel ehk makett, et oleks võimalik ruumiliselt ette kujutada, kuidas lavapildid välja näevad ja vahetuvad.

Eesti
Rahvusballeti
„Luikede järve“
lavastuse
dekoratsioonide
valmistamiseks läks vaja:

- 200 kg PVA liimi
- 450 m puuvillast riiet
- 200 m² löögikindlat turvaklaasi
- 440 m² gobelääntulli
- 80 l erinevaid liimivärve
- 5 kg kullapaberit

Stseen balletist „Luikede järv“. Odette – Anna Roberta, prints Siegfried – Kealan McLaughlin

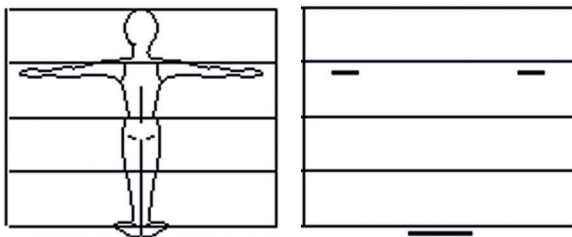
Repetiitorid

Repetiitorid vastutavad selle eest, et lavastus püsiks sellisena nagu koreograaf ta välja mõtles. Seetõttu peavad repetiitorid teadma koreograafiat ja iga tegelaskuju olemust sama hästi kui balleti looja. Repetiitorid viibivad alati kõigis proovides ja on lavastajate lähimateks abilisteks. Nemad viivad läbi igapäevaseid treeningtunde ja proove ning õpetavad välja ka uued osatäitjad ja külalissolistid, kes lavastusega hiljem liituvad. Tänapäeval on loomulikult abiks videosalvestused, mida tehakse igast lavastusest. Need aitavad säilitada ballette originaalkujul. On olemas ka spetsiaalne kiri, mille abil tantsusamme ja -jooniseid üles kirjutada – 1940. aastatel mõtlesid **Joan** ja **Rudolf Benesh** tantsujooniste üleskirjutamiseks spetsiaalse märgisüsteemi. Nende järgi sai see nimeks **Beneshi tantsukiri**, mis on tänapäeval üks levinumaid tantsu üles tähendamise süsteeme.

Loomulikult on tantsukirja lugemine keerukam, kui siin lahti seletada jõuaks. Beneshi tantsukiri sarnaneb noodikirjale: tantsusammud ja -liigutused pannakse kirja viiest joonest koosnevale reale, mida loetakse vasakult paremale ja lehe ülaservast alla.

Joonestik jagab inimkeha eri osadeks:

Pea kõrgus
Õlgade kõrgus
Vöö kõrgus
Põlvede kõrgus
Põrand

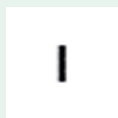

Siin on selgelt näidatud käte ja jalgade positsiooni. Et aru saada, kuidas tantsija jalad-käed realselt asetsevad (ees, taga, ühel joonel) on vaja järgmisi märke:

Ühel joonel

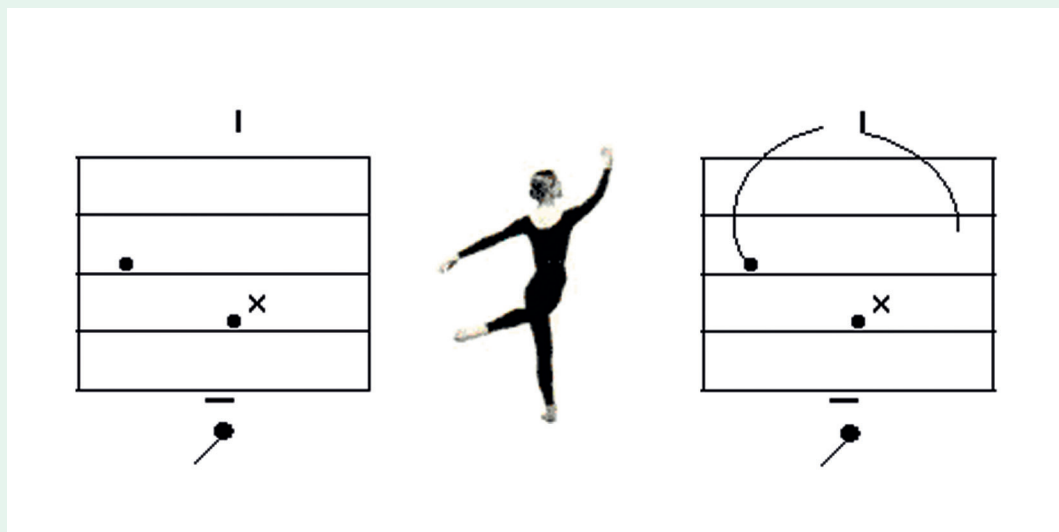
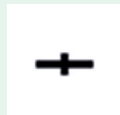
Ees

Taga

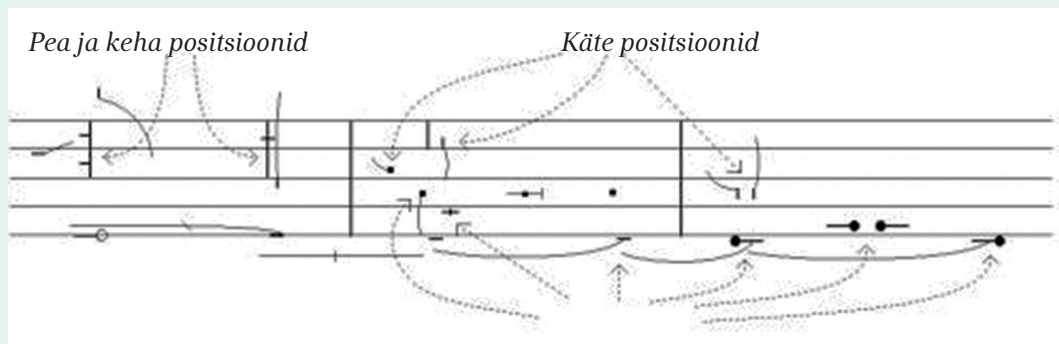

Edasi, tuleks märkida, kas jalad ja käed on põlvedest ja küünarnukkidest kõverdatud:

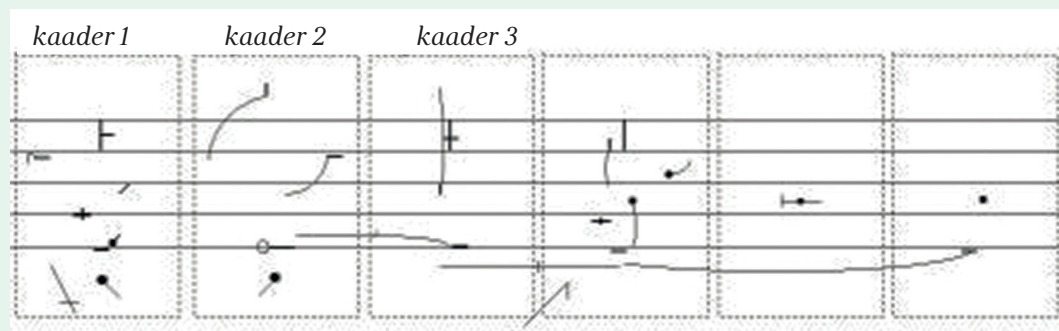

Siin on näha, et üks käsi on sirutatud ette, teine taha, üks jalg kõverdatult taha ning teine on toetatud maha ja kehaga ühel joonel. Joontealune märk näitab, kuhu poole tantsija näoga seisab. Teisel joonisel on kaartega märgitud käte liikumist tähistavad jooned.

*Külaelanike pas de deux Adami balletist „Giselle“, I vaatus, meeste variatsioon.
Koreograafia: Jean Coralli, Jules Perrot, Marius Petipa*

Positsioonid on kirja pandud kaadritena, sarnaselt multifilmile:

Balleti kontsertmeister ehk pianist-repetiitor

Nii nagu ooperilauljatega teeb tööd lauljate kontsertmeister, mängib proovisaalis klaveril balleti muusikat balleti kontsertmeister. Nad teevad tihedat koostööd koreograafide-lavastajate ja repetiitoritega, võttes arvesse nende soove tempode osas.

Valguskunstnik

Vastavalt sellele, kas on vaja kujutada pidulikku lossisaali, kuuvalget ööd, eredat päeva või müstilist allmaailma, loob valguskunstnik keeruliste arvutiprogrammide abil lavastuse erinevatele piltidele valguse. Valgusmeistrid juhivad kunstniku poolt kujundatud valgust suurest puldist, kus iga prožektori jaoks on vastavad nupud. Neid prožektoreid, mille valgus peab jälgima laval liikuvat tantsijat, juhitakse käsitsi.

Rahvusoper Estonia külglava

Kostüümikunstnik

Täispikas balletis võib vaja minna kuni 300 kostüümi. Kunstnik visandab kostüümi kavandi ja kirjutab juurde soovitud materjali ja kaunistuste valikuks, nagu näiteks pits, litrid või helmed. Mõnikord kinnitatakse kavandi külge ka kanganaidised, enne kui see õmblustöökotta läheb. Kostüümi kavandades püüab kunstnik edasi anda tegelaskuju olemust.

Grimeerija

Igale tegelasele on vaja talle iseloomulikku jumestust, mis rõhutaks tema karakterit ja muudaks näo ka kaugemal saalis istuva publiku jaoks väljendusrikkaks. Mõnikord on vaja panna pähe parukas või kleepida ette vuntsid, habe, nina ja kõrvad või teha kellelegi kiilaspea!

Nanae Maruyama ja vanem-kunstnik grimeerija Evelin Poom

Iñaki Coboze kostüümikavand

KORSAAR

- Kostüüme õmmeldi 8 nädalaga kokku 107
- Kangast kulus 2,5 km ehk 2546 m, sealhulgas 1,6 km tülli
- Kokku tehti ligi 30 balletiseelikut ehk tutu'd
- Kleitidele valmistasime käsitsi siidist lilled, neid oli kokku umbes 2500 ja kalliskive sai seelikutele liimitud umbkaudu 15 000

Akane Ichii ja Nelson Peña balletis "Korsaar"

Anna Karenina
 VENEETSIA
 Gondoljeer

Anna Karenina
 II vaatus / 3. stseen
 VENEETSIA

Helimeister

Kõigi nende helide eest, mis ei tule orkestriaugust (pikne, müristamine, vihmasabin, tuul ja torm), hoolitsevad helimeistrid. Mõnikord kasutatakse lavastustes ka salvestusi, mille panevad mängima just helimeistrid.

Karenina
 VENEETSIA
 ANNA

Töökojad

Enamik etenduseks vajalikke asju valmistatakse teatri töökodades. Seda teevad erinevad ametimehed – tiserid, kingsepad, õmblejad, maalijad, kübarategijad, butafoorid jpt – selleks ette nähtud ametiruumides (metalli-, puu- ja dekoratsioonitöökojas, pesu- ja värviköögis ning mujal).

Rekvisiitor

Lavapildis kasutatavaid mõõku, kunstpuuvilju, karikaid jms nimetatakse rekvisiitideks. Nende eest vastutavat isikut aga rekvisiitoriks.

Lavatehnik

Laval olevaid dekoratsioone liigutavad ja vahetavad lavatehnikud, kasutades selleks nii füüsilist jõudu kui ka lavastangesid, mida juhitakse lavaarvutist. Lavapilte saab vahetada ka pöördlava kasutades. Rahvusoperis Estonia on see 13-meetrise läbimõõduga. Mõni dekoratsioonivahetus peab olema sama kiire kui rehvide vahetus vormel-1 boksis!

Eriefektide, nagu ilutulestiku ja plahvatuste eest hoolitseb pürotehnik, kes kontrollib, et kõik toimuks ohutult ja lava ei süttiks põlema.

Inspitsiendi pult „Lõbusa lese“
etenduse ajal

Inspitsient ehk etenduse juht

Kogu etendust hoiab koos keerulise nimega ametimees – inspitsient ehk etenduse juht. Tema istub vaatajate eest varjul lava küljel asuvas juhtimispuldis ja annab mikrofoni abil teada, kas kõik on etenduseks valmis ja millal üks või teine tegelane peab lavale minema, millal vahetada dekoratsioone, millal välja lüüa või muristada. Need käsklused on kirjutatud sisse tema ees laual olevasse nooti, sest kõik peab toimuma muusikaga kooskõlas. Inspitsiendi käsud jõuavad mikrofoni ja kõrvaklappide vahendusel kõigi etendustegevusega seotud inimesteni, kuid publik teda ei kuule.

Kuidas saadakse balletitantsijaks?

Tallinna Balletikool

Eestis saab balletitantsijaks õppida Tallinna Balletikoolis. Selline kool on Eestis aastast 1946, mil Estonia juures tegutsevast balletistuudiost ja lasterühmast kasvas välja professionaalne tantsuõppeasutus. Klassikalise balleti erialale võetakse õppima 10–11 aastaseid poisse ja tüdrukuid. Kooli astumiseks korraldatakse sisseastumiskatseid, kus erikomisjon valib õpilased välja eeldatava sobivuse alusel. See tähendab, et komisjonil on väga raske ülesanne – kuidas tunda ära annet? Mõnikord ei pruugi ühest balletikooli vastu võetud lapsest saada balletitantsijat ja mõnest teisest võib hiljem saada suurepärase tantsija.

Balletikoolis õpitakse 8 aastat. Juba varakult on balletikooli õpilastel võimalus osaleda Eesti Rahvusballeti etendustes nagu näiteks „Pähklipureja“, „Tuhkatriinu“, „Luikede järv“, „Bajadeer“, „Coppélia“ või „Medea“.

Koolis alustatakse tantsuliigutuste õppimist üksikute elementide omandamisest, mis hiljem liidetakse liigutuste seeriaks. Esimesel õppeaastal tuleb omandada jalgade, keha, käte ja pea õige hoiak ning tehakse lihaseid tugevdavaid harjutusi tugipuu abil. Seejärel võib asuda õppima keerulisemaid samme, pöördeid, hüppeid ja varvastel liikumist. Pärast seda võib juba asuda balletikatkendite õppimisele!

Balletitantsija elukutse on väga raske ja ballett ise üks keerulisemaid tantsuliike. Seda võiks võrrelda sportlase karjääriga:

Vene tants trepakk. Marie Haud,
Roman Anjuhin, Grete Liisa Pihkva

nii balletiartist kui ka sportlane lõpetavad oma alal töötamise varakult võrreldes teiste elukutsete pidajatega. Tavaliselt lõpetavad balletitantsijad esinemise kolmekümnendate eluaastate lõpus ja jäävad seotuks tantsuga, saades õpetajateks, koreograafideks, kunstilisteks juhtideks, administraatoriteks, füsioterapeutideks, repetiitoriteks jt. Paljud valivad ka tantsuga mitteseonduva eriala.

Lisaks suurele armastusele oma töö vastu on vajalik suur vastupidavus ja tahtejõud, range distsipliin ning pidev treening. Oma keha ja lihaseid tuleb õppida hästi tunnetama. Suur osa balletitantsijate elust kulub proovidele. Balletitantsija tööpäev algab hommikuse treeningtunniga. Mehed ja naised treenivad eraldi, sest keskendutakse erinevatele lihastele ja tehnikatele. Naised treenivad ka varvaskingades, samas kui mehed harjutavad rohkem hüppeid. Balleti proovisaalide üks sein on alati kaetud peeglitega, et tantsija saaks kontrollida tantsupoose. Seinte ääres on tugipuud. Kõik treeningtunnid algavad tugipuu juures, edasi liigutakse ruumi keskele raskemaid samme harjutama. Tugipuu ülesanne on pakkuda tuge soojendusharjutuste tegemisel ning õige kehahoiaku saavutamiseks.

Pärast treeningut jätkatakse lavastusproovidega – valmistatakse ette uut lavastust või korratakse vana. Uuslavastuste proovides toimub kõigi osade ning üksikute tantsude õppimine. Kui draama- ja ooperiteatris saavad osatäitjad oma partii kodus ära õppida, siis balletipartii omandamine saab toimuda vaid proovisaalis, kus koreograaf-lavastaja või repetiitorid seletavad tantsijaile muusika saatel nende liikumist.

Klassikalise tantsu tund balletikoolis.
Lola Liise Toome, Sae Taniguchi, Selma
Strandberg, Maarja Praks, Chrissy Ly
Peedu, Daria Chuvargina

Õpingud Tallinna Balletikoolis

Helen Värno, VIIa klass

Hommikul ärkan 6.45, keedan endale putru, pesen hambad, teen krunni pähe, panen riidesse ja hakkan kooli minema. Ühiselamust võtab see aega 20 minutit.

Tavaliselt jõuan kooli esimesena, sest meie klassil on iga päev kaks esimest tundi klassikaline tants ja mulle meeldib ennast korralikult soojaks teha. Tunnid algavad 8.45. Kui esimeseks tunniks oleks mõni üldainete tund, magaksin ma hommikuti tund aega kauem ja ilmuksin kooli viimasel minutil. Klassikaline tants aga on minu lemmiktund ja selle nimel pole probleem varem ärgata.

Meie klassi tüdrukud kannavad tumesinist trikood, beeže sukkpükse ja susse. Klassikalise tantsu tundi alustame kummardusega ning seejärel teeme kombinatsioone kõigepealt stange juures, siis saali keskel ning peale seda hüppame või paneme jalga varvaskingad ja teeme harjutusi saali keskel varvastel. Tavaliselt näitab õpetaja igal esmaspäeval ette uued kombinatsioonid, mida peame nädala lõpuni iseseisvalt harjutama. Harjutused on alati kindlas järjekorras: esimesena on plié, teisena tendu, kolmandana jeté jne. Paljude jaoks võib balletitund tunduda liiga rutiinne, kuid minu jaoks mitte. See nõuab kindlasti rutiinitaluvust, aga iga päev mõttega tundi tehes arenen ma edasi ja just see mind balleti juures võlubki – alati saab proovida paremini.

Peale klassikalist tantsu on üks üldaine tund enne minu teist lemmiktundi – söögivahetundi. Toidud on meie koolis tõesti maitavad, eriti meeldivad mulle püreesupid.

Meie klassis on 10 õpilast, saame kõik hästi läbi ja hoiame kokku. Väikeses klassis on hea õppida, ükski küsimus ei jää küsimata ning ained saavad selgeks.

Peaaegu iga päev on 8 tundi, mis lõppevad alles 16.15. Neljapäeviti on meil ka karaktertants, kus õpime erinevate rahvaste tantse. Praeguseks on selged näiteks vene etüüd ja tarantella. Neljapäevad on kõige rohkem tantsu täis. Kui karaktertants või proov on läbi, lähen alati bussijaama, et osta pilet koju, Tartusse. Sinna sõidab reedeti väga palju inimesi ning samal päeval on bussipiletid välja müüdnud.

Jõudnud ühiselamusse sünni sooja toitu ja hakkama koduseid töid tegema, mis on alati olnud minu jaoks kooliskäimise kõige ebameeldivamaks osaks, sest mulle meeldib asju teha korralikult, aga peale kooli olen ma päris väsinud.

Õpilaskodus on ainult 16 õpilast ja ma olen enda klassist ainus. Elan kaheses toas koos endast aasta noorema Viljandi tüdrukuga, kellega oleme väga head sõbrad. Kui peale kooli rohkem aega jääb, teeme õhtuti veel trenni, käime jalutamas või teeme koos süüa. Meil on ka toredad kasvatajad, kellega käime vahepeal juttu ajamas. Õorahu algab kell 23.00, aga kui meil juhuslikult liiga lõbus pole, üritame varem magama minna.

Reedeti peale tunde käin enne koju sõitmist ühiselamust läbi, pakin asjad ja koristan toa. Meile pannakse igal nädalal toa korrashoidmise eest hinne, meie tuba on alati puhas. Kodu saan olla kaks päeva ja pühapäeva õhtul sõidan tagasi Tallinnasse, et alustada uut koolinädalat.

Mul on hea meel, et mu ema on mind kasvatanud iseseisvaks ja usaldab mind käima koolis, mis on 180 kilomeetri kaugusel kodust. Usun, et iga päev pingutades mu unistused täituvad.

Ajalooline tants menuett.

Irina Lukjanenko, Sireli Maris Remmak,
Sofia Nikolajeva, Grete Liisa Pihkva,
Marie Haud, Roman Anjuhhin

Varvastele tõusmine on iga pisikese baleriini unistus!

Vastab Inglise Rahvusballeti endine esisolist Age Oks

Millal on hea aeg õppida varvastele tõusmist?

Selleks, et varvastele tõusta, tuleks enne paar aastat tantsimisega tegeleda ja teha vastavaid ettevalmistavaid harjutusi, sest varvastele tõusmine sõltub eeskätt lihaste ja luustiku tugevusest, mitte vanusest. Nii väldib ka vigastusi hilisema tantsijakarjääri jooksul. Kui laps on kasvõi hobi korras varem balletiga tegelenud, siis võib alustada varvastele tõusmisega 8–9 aastaselt, kuid seda tuleb teha järelvalve all. Tallinna Balletikooli võetakse vastu alates kümnendast eluaastast, seal toimub varvastele tõusmine tavaliselt esimese õppeaasta lõpus või teise alguses. Mehed varvastele ei tõuse, küll aga tantsivad nad pehmetes sussides päkkadel.

Toomas Edur ja Age Oks „Uinuva kaunitari“ lavastuses

Kuidas seda õpitakse?

Kõigepealt tehakse harjutusi pehmetes balletisussides ja hiljem samu harjutusi varvaskingades. Alustada tuleb õigete varvaskingade valikust, mida aitab teha kogenud õpetaja. Kingad ei tohi olla suured ega pigistada ja need peavad õigesti jalga toetama. Varvastele tõusmine peab kõigepealt toimuma kahel jalal ning alati toe abil.

Balletikingi on erinevaid – idas valmistatavad kingad on teistsugused kui läänes tehtavad. Pealegi on iga tootja kingad omakorda erinevad. Kogemustepagasi suurenedes tunnetab iga baleriin ise, milline koht kingas on ebamugav ja oskab selle ise endale parajaks teha. Vana kooli varvaskingade kõva nina, mille peal seistakse, on tehtud paksust kotiriidest, mida on kiht-kihilt üksteise peale liimitud. Tantsides läheb riie pehmemaks ja kingad muutuvad kõlbmatuks. Minul kulus Londonis tantsides mõnikord ühe „Luikede järve“ etenduse jooksul kaks paari balletikingi läbi. Kingad olid küll väga mugavad, aga mitte kõige vastupidavamad. Tänapäeval on ka plastikust otsa ja tallaga kingi, mille kuju saab isegi fööniga kuumutades muuta.

Mis tunne on esimest korda varvastele tõusta? Kas see oli unistus?

Alguses on harjumatu ja ebamugav, kuid sellest hoolimata ootasin seda tähtsat päeva õhinal. Oli nii tore tunne korraga nii kõrgel olla!

*Kas teadsid, et
baleriin kulutab
igal hooajal ligikaudu
10–100 paari kingi!*

Ketlin Oja, Eesti Rahvusballeti solist

Esimest korda varvastele tõusta oli ootusärev. Kartsin et see on valus, kuid üllataval kombel oli tunne loomulik ja õige. Samuti oli sisimas uhke tunne, kuna päris omaenda varaskingad saada näitas, et mind usaldatakse piisavalt ning oli suur samm lähemale päris baleriiniks

Ketlin Oja lavastuses „Giselle“

Ballett Eestis

Eespoolt said teada, et mujal Euroopas tekkis klassikaline ballett juba 16. sajandil. Eestis saab lavatantsust rääkida alles 20. sajandi algusest alates. Siis oli tantsimine osa ooperite või operettide lavastustest ja balletietendusi veel ei antud. Tol ajal ei olnud Eestis sellist kooli, kus tantsimist saaks õppida, seepärast esinesid tantsijatena andekad näitlejad ja lauljad.

Esimene balleti moodi lavastus, mida esitati väljaspool operetti oli „**Unenägu kujuraiuja töökojas**“ ja selle lavastas **1913/14 hooajal** Nina Smirnova. See ei olnud klassikaline ballett, nagu me tänapäeval oleme harjunud nägema, seal kasutati palju pantomiimi. **Eesti balleti sünniaastaks võib pidada 1918. aastat**, mil Jenny Smironina-Sevun lõi Estonia juurde **esimese palgalise balletitrupi**. Esimene trupp oli väga väike, sinna kuulus vaid neli tantsijat: Lilian Looring, Rahel Olbrei, Robert Rood ja Emmy Holz. Vanemuise teater Tartus peab oma balleti alguseks 4. märtsi 1939, mil lavale jõudis „Karnevalisüit“ Pjotr Tšaikovski muusikale (koreograaf Ida Urbel). Siis alustaski Ida Urbel Vanemuise balleti rajamist.

„Unenägu kujuraiuja töökojas“

Järgnevatel aastatel asutasid mitmed Peterburist ja mujalt tulnud tantsijad oma tantsustuudiod, kus nad Eesti tantsijatele õpetust jagasid. See võimaldas **1922. aastal** tuua Estonias lavale päris **esimese täispika balletilavastuse, Léo Delibes'i „Coppélia“**. Selle lavastas moskvalanna Viktorina Kriger.

1930. aastatel anti tantsijatele juba klassikaline tantsuharidus. Sel perioodil jõudsid esmakordselt Eestis lavale suured klassikalised balletid, nagu Adolphe Adami „Giselle“, Pjotr Tšaikovski „Pähklipureja“ ja „Luikede järv“. 1940. aasta alguses kuulutas Estonia teater välja balletivõistluse, kuhu Eduard Tubin esitas pantomiimi „Kratt“, mis esialgu lükati tagasi tema lühiduse pärast (ballett esietendus 1943. aastal Vanemuise teatris ja aasta hiljem Estonias). **„Kratti“ võib pidada eesti esimeseks oma balletiks.**

9. märtsil 1944. aastal sai Estonia teatrimaja „Krati“ etenduse ajal Nõukogude pommirünnakus pihta. Tantsijanna Rahel Olbrei meenutab: „Jooksime siiski üle turuplatsi, etendusest osavõtjad nii, nagu nad olid, tütarlapsed kergeis tantsuseelikuis, pastlad paljaste jalgade otsas. [---] Kratt, keda tol õhtul tantsis Boris Blinov, ei pääsenud enam garderoobi, samuti oli lugu Kuradiga, kes oma leekivpunases mantlis nägi tõepoolest kohutav välja. Inimesed aga, kes seda parajasti juhtusid nägema, ei mõelnud palju, viimseni pingul närvid olid valmis vastu võtma kõike puhta kullana. Niisiis kõneldi veel mitu päeva hiljem, et Estoniast hüppas välja kurat ise.“

Kratt – Verner Hagus, Peremees – Jaan Villard

Pärast sõja lõppu seisis Estonia ja Vanemuise teatrihooned varemeis ja sõjaõuduste eest põgenesid paljud kunstiinimesed välismaale, nende hulgas mitmed balletitantsijad. Seepärast loodi teatri juurde trupi täiendamiseks **balletistuudio ja lasterühm, millest 1946. aastal kasvas välja esimene balletiõppeasutus – praegune Tallinna Balletikool.** 1947. aastal avas Estonia taas uksed ja hakati uuesti ballette, oopereid ja operette mängima. Sõjajärgseil aastail lavastasid Estonias ballette põhiliselt külalislavastajad – olulisemad olid Boriss Fenster ja Vladimir Burmeister.

Balletikooli esimene kursus alustas oma tööd Estonias hooajal 1953/54. Koolist tulid teatrisse Ira Generalova, Aime Leis, Maire Loorents, Aigi Rüütel, Signe Tamm, Ülle Ulla ja Helmi Puur, kellest kõigist said armastatud tantsijad.

1964. aastal lõpetasid Moskvast GITISest kolm noort koreograafi – **Mai Murdmaa, Ira Generalova ja Enn Suve.**

Originaalse ja kaasaegse mõtlemisega töid nad Eesti balletikunsti värsked tuuli. 1954. aastal tantsis „Luikede järves“ esmakordselt peaosa **Helmi Puur**, kelle imekaunist esinemist on Eesti balletiajaloos peetud kordumatuks. Tema kõrval tõusis esitantsijaks **Tiiu Randviir**, kes lõi suurepäraseid ja meeldejäävaid tegelaskujusid vähemalt neljakümnes balletilavastuses! Üheks olulisemaks meessolistiks kujunes **Tiit Härm**, kes tegutses ka koreograafina. 1990ndate esipaariks kujunesid **Kaie Kõrb ja Viesturs Jansons**. Alates 2012. aastast jagab Kõrb oma laialdasi tantsualaseid kogemusi Tallinna Balletikooli direktorina.

Odette/Otilie – Helmi Puur, 1953

Tiiu Randviir Murdmaa/Tambergi „Ballettsümfoonia“, 1963

Aastatel 1974–2001 oli Estonia peaballettmeistriks **Mai Murdmaa**, kes on üks pikaajalisemaid balleti kunstilisi juhte selles teatris. Ühtlasi on ta Estonias lavastanud üle 60 teose! Enimik neist on loodud eesti heliloojate muusikale: Tambergi „Joanna tentata“ (1971), Singi „Surma ja sünni laulud“ (1988), Pärdi muusikaga „Kuritöö ja karistus“ (1991), Tubina „Kratt“ (1999) jpt.

Mai Murdmaa

Uue sajandi alguskümnendil, aastatel 2001–2009 oli **Tiit Härm** Estonia balleti kunstiline juht ja tutvustas Eesti publikule mitmeid kaasaegsete koreograafide teoseid, mida varem Eestis ei olnud mängitud: Luciano Cannito „Cassandra“, Yuri Vămose „Shannon Rose“ ning Mauro Bigonzetti „Coppélia“. Koreograafina on Härmi olulisemateks lavastusteks Estonias Denissovi „Pihtimus“, Tšaikovski „Luikede järv“, mis püsib Estonia repertuaaris alates 2002. aastast ja „Kameeliadaam“ Liszti muusikale (2006).

Tiit Härm

Viesturs Jansons ja Kaie Kõrb
Murdmaa/Skrjabini „Tuleinglis“, 1998

2009–2019 oli Estonias balletijuhiks **Toomas Edur**, kelle juhtimisel sündis **2010. aastal Eesti Rahvusballett**. Enne balletijuhiks saamist oli Edur ligi 20 aastat Inglise Rahvusballeti esisolist. Estonias on Edur lavastanud mitu balletti – kunstnik Amedeo Modigliani elust jutustava „Modigliani – neetud kunstnik“ (2012), india-teemalise muinasjutuballeti „Bajadeer“ (2013) ja armastatud klassika „Uinuv kaunitar“ (2014) ning „Romeo ja Julia“ (2019). Tema on tutvustanud Eesti publikule esmakordselt maailmakuulsate koreograafide George Balanchine'i, Ronald Hyndi, Hans van Maneni, Sir Kenneth MacMillani, Wayne McGregori, Ben Stevensoni, Gianluca Schiavoni ja John Cranko loomingut.

Toomas Edur

Aastast 2019 on Eesti Rahvusballeti kunstiliseks juhiks **Linnar Looris**. Enne balletijuhiks saamist tantsis ta solistina Estonias ning edasi olid maailma balletilavade talle avatud – ta on solistina tantsinud ka Birminghami Kuninglikus ja Houstoni Balletis. Tema juhtimise all on jõudnud teatri lavale mitmed armastatud ja põnevad tantsulavastused maailma balletivaramust kui ka päris uued teosed: George Balanchine'i „Serenaad“ ja Mai Murdmaa „6. sümfoonia“, Teet Kase uudisballett „Louis XIV – kuningas Päike“ Timo Steineri ja Sander Mölderli muusikale, Tiit Härmi mõisaromantika hõnguline uudisteos „Õhtused majad“ Gustav Mahleri muusikale, seikluslik piraadiballett „Korsaar“ Adolphe Adami muusikale ja lühiballeti õhtu „Must / Valge“ raames kaks põnevat ja kontrastset lugu – Serge Lifari „Suite en blanc“, mis viib vaataja rännakule läbi prantsuse balleti ajaloo ning päris meie tantsijatele loodud „Open Door“ poola kaasaegselt andekalt koreograafil Katarzyna Kozielskalt.

Linnar Looris

Viimaste kümnendite tuntuimad tantsijad on olnud Kaie Kõrb, Viesturs Jansons, Marina Tširkova, Eve Mutso, Tiit Helimets, Eve Andre-Tuga, Marika Muiste, Galina Rohumaa, Luana Georg, Olga Rjabikova, Linnar Looris, Vladimir Arhangelski, Sergei Upkin, Maria Seletskaja, Alena Shkatula, Nanae Maruyama, Aleksandr Prigorovski, Maksim Tšukarjov, Artjom Maksakov, Anatoli Arhangelski, Anna Roberta, Jevgeni Grib, Ketlin Oja teised.

Meie tantsukunsti on saanud nautida ka paljud inimesed välismaal, sest Estonia ballett on käinud ringreisidel Leedus, Lätis, Valgevenes, Venemaal, Soomes, Rootsis, Saksamaal, Hispaanias, Ladina-Ameerikas, USAs, Itaalias, Hiinas, Süürias, Filipiinidel, Jordaania, Kuveidis, Ungaris, Bulgaarias ja Iirimaa. Selline ongi väga lühidalt Eesti balleti lugu!

Jevgeni Gribi lühiballett „Tango“.
Marika Muiste, Anatoli Arhangelski

Kuulsaid koreograafe maailmast

Jean-Georges Noverre **(1727–1810)**

Noverre'i võib pidada süžeeballettide isaks, kelle sünnipäeval 29. aprillil tähistatakse rahvusvahelist tantsupäeva. Ta on loonud pea 150 balletti, kuid tänapäeval ei ole ükski neist väga tuntud.

Jean-Georges Noverre

August Bournonville **(1805–79)**

August Bournonville on taani koreograaf, kes on loonud üle 50 balleti. Neist tuntuim on „Sülfiid“ (1836) – maailma vanim säilinud romantiline ballett!

August Bournonville

Marius Petipa **(1818–1910)**

Marius Petipad peetakse üheks mõjukamaks koreograafiks balletiajaloos. Ta on mitmete tänapäevalgi populaarsete ballettide koreograafia autor. Kõige tuntumad on balletid, mis valmisid koostöös helilooja Pjotr Tšaikovskiga: „Luikede järv“ (1877, tänapäeval on tuntum just Marius Petipa ja Lev Ivanovi koostöös sündinud versioon aastast 1895, mitte Julius Reisingeri lavastatud esmaversioon aastast 1877), „Uinuv kaunitar“ (1890) ja „Pähklipureja“ (1892 koos Lev Ivanoviga), lisaks „Don Quijote“ (1869) ja „Bajadeer“ (1877) Ludwig Minkuse muusikale. Kõiki neid ballette on mängitud ka Estonias!

Marius Petipa

Arthur Saint-Léon **(1821–70)**

Prantsuse koreograaf, kes aastatel 1859–69 oli Venemaa Imperaatorlike teatrite ballettmeister. Tema lõi koreograafia balletile „Coppélia“ (1870).

Sergei Djagilev (1872–1929)

Sergei Djagilev ei ole kunagi tegutsenud koreograafina, kuid balleti arenguloos on temal väga suur roll. Balleti- ja kunstiarmastajana viis ta kokku heliloojaid, koreograafe ja kunstnikke, et luua vaimustavaid ja uudseid ballette. Tema loodud trupp Ballets Russes (Vene Ballett) esines aastatel 1909–29 Pariisis, saades maailmakuulsaks. Truppi kuulusid sellised legendaarsed tantsijad nagu Anna Pavlova, Ida Rubinstein, Mihhail Fokin, Sergei Lifar, Vatslav Nizinski ja mitmed teised.

Arthur Saint-Léon

20. sajandi koreograafidest

on olulisemad George Balanchine (1904–83), Maurice Béjart (1927–2007), Frederick Ashton (1904–88), John Cranko (1927–73), Kenneth MacMillan (1929–92), Juri Grigorovitš (s. 1927), Jerome Robbins (1918–98) ja Glen Tetley (1926–2007), kes on loonud mitmeid põneva koreograafiaga kaasaegseid ballette. Sageli on need inspireeritud klassikalisest koreograafiast, mille muudab originaalseks iga koreograafi käekiri.

Sergei Djagilevi portree.
Valentin Serovi maal, 1909

Eesti uuemaid koreograafe

Viimase kümne aasta jooksul on lavastama hakanud uus põlvkond Eesti koreograafe. Põnevaid lühi- ja täispikki ballette on lavale toonud nii Tiit Helimets („Kaja“), kes pikka aega tantsis San Francisco Balletis kõiki meespeaosi, Šoti Balleti esitantsija Eve Mutso („Lõng“) kui ka Teet Kask („Keres“, „Louis XIV – kuningas Päike“) ning Eesti Rahvusballeti tantsijad Marina Kesler („Libahunt“, „Bernarda Alba maja“, „Undiin“, „Kratt“, „Anna Karenina“, „Klaasist loomaaed“) ning Jevgeni Grib („Valgus aknas“, „PICASSO ja TANGO“, „Metamorfoosid“). Kindlasti tasub need nimed meelde jätta ning sammud teatrisse seada!

John Cranko

Kuulsaid tantsijaid

Marie Taglioni (1804–84)

Itaallanna Marie Taglioni oli üks esimestest baleriinidest, kes tõusis varbaotstele, et näida kergelt hõljuvana. Siis ei olnud veel kõvade otstega tantsukingi leiutatud ja varvastele tõus võis olla üpris valus.

Ta pidi väga hoolega oma jalgu treenima, et need oleksid tugevad.

Marie Taglioni

Anna Pavlova

Anna Pavlova (1881–1931)

Peterburis sündinud

Pavlova oli lapsepõlves

üsna nõrguke ja viletsa

tervisega. Kui Anna oli

kaheksane, viis ema

ta jõulude ajal

Peterburi Maria

teatrisse vaatama

Tšaikovski balletti

„Uinuv kaunitar“.

Anna otsustas, et

temast peab saama

baleriin – kaks aastat

hiljem astus ta balletikooli. Ta

treenis visalt ja temast sai Maria

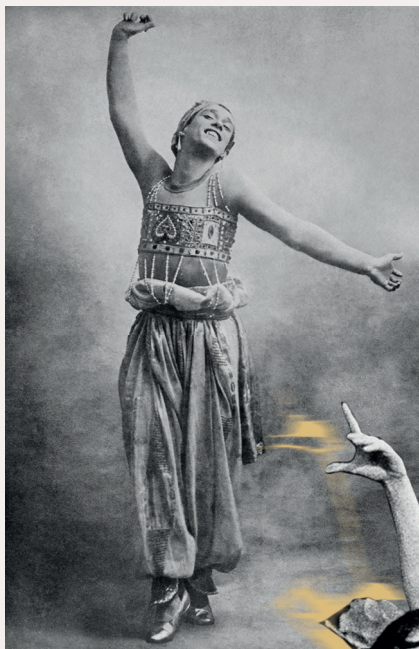
teatri balletisolist. Edasi avanes tal

võimalus tantsida kõigi maailma

kuulsate teatrite lavadel ja

rõõmustada balletisõpru igal pool

maailmas.

Vatslav Nižinski

Marie Rambert (1888–1982)

Marie Rambert oli poolatarist tantsija ja õpetaja, kes tegutses põhiliselt Inglismaal, mõjutades tugevalt inglise tantsukoolkonda. Teda võib pidada Briti balletikultuuri üheks tähtsamaks juhtfiguuriks. Ta asutas 1930ndatel oma tantsutrupi ja teatri The Rambert Dance Company, mis oli esimene klassikalise tantsu teater Inglismaal.

Vatslav Nižinski (1889–1950)

Vatslav Nižinski sündis Venemaal ja õppis tantsimist Peterburis. Mõnda aega kuulus ta ka Djagilevi trupi Ballets Russes koosseisu. Teda on peetud 20. sajandi parimaks meestantsijaks, kelle tehnilist meisterlikkust ja oskust luua fantastilisi lavakujusid on peetud tänaseni ületamatuteks.

Maia Plisetskaja (s. 1925)

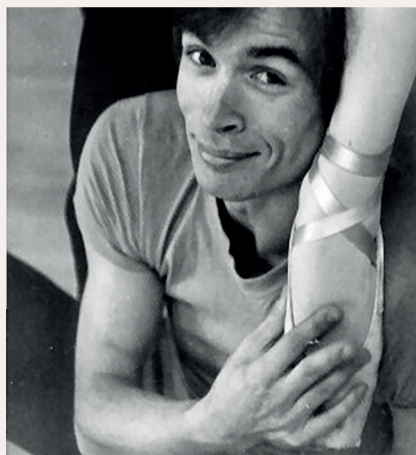
Legendaarne vene tantsijanna, kelle nõtkus ja plastilisus, samuti väga hea tehnikaga sooritatud hüpped, tegid temast ühe karismaatilisema baleriini 20. sajandil. Ta oli aastakümneid Moskva Suure Teatri esisolist. Tema üheks kuulsamaks rolliks oli sureva luige kujutamine Camille Saint-Saënsi tsüklist „Loomade karneval“, mida ta tantsis veel ka 75 aastaselt!

Maia Plisetskaja

Rudolf Nurejev (1938–93)

Rudolf Nurejev sündis samuti Venemaal ja õppis Peterburis. Temast sai kiiresti Maria teatri esitantsija, kuid hiljem asus ta tantsima Londoni Kuninglikku Balletiteatrisse. 1938. aastal sai temast Pariisi Grand Opéra balletitrupi kunstiline juht.

Rudolf Nurejev, foto Allan Warren

Galina Ulanova (1910–98)

Galina Ulanova sündis Venemaal ja tantsis nii Maria teatri kui ka Moskva Suure Teatri trupis ja lõi rea hingeminevaid rolle.

Galina Ulanova

Agrippina Vaganova (1871–1951)

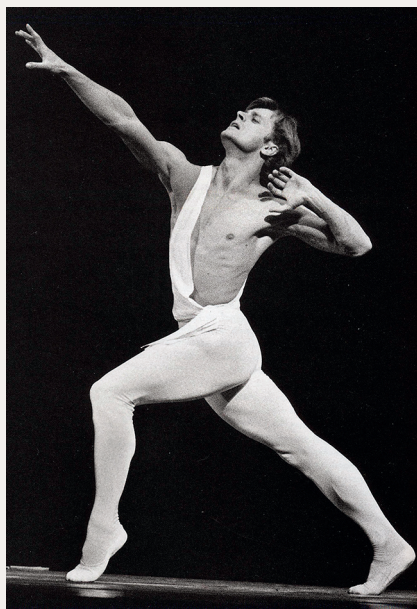
Vene tantsija ja pedagoog, kes arendas välja Vaganova meetodi – tehnika, mis tulenes väärkast Keiserliku Balletikooli (praegune Peterburi Vaganova nimeline Balletiakadeemia) traditsioonidest ja on õpetamise aluseks ka tänapäeval. Ta arendas edasi Marius Petipa poolt loodud põhimõtted ja vormis need õppesüsteemiks.

Agrippina Vaganova

Mihhail Barošnikov

(s. 1948)

Mihhail Barošnikov sündis Riias. Teda peetakse Vatslav Nizinski ja Rudolf Nurejeviga üheks paremaks balletitantsijaks maailmas. Ta tantsis mitmetes teatrites kogu maailmas, kuid pidama jäi ta New Yorgi balletiteatrisse, kus tantsis peamiselt George Balanchine'i teostes. Seejärel suundus ta Ameerika Balletiteatrisse, mille kunstiliseks juhiks ta sai pärast tantsijakarjääri lõpetamist. Tema hea näitlemisoskus nii teatrilaval kui kinolinal on teinud temast ühe tuntuma kaasaegse balletitantsija maailmas.

Mihhail Barošnikov

Natalja Makarova

(s. 1940)

1981. aastal välja antud tantsuajaloo teatmeteos nimetas tema esinemisi ja lavastusi kõrgeima taseme kunstiks ja teda ennast üheks oma põlvkonna paremaks tantsijaks.

Natalia Makarova

Kuulsaid balletiheliloojaid

Jean Baptiste Lully **(1632–87)**

Üks esimesi balletiheliloojaid, kes töötas Louis XIV õukonnas. Ta armastas ka ise tantsida ja kirjutas Louis XIV balleti „Kuninglik ööballett“, milles kuningas esitas peaosa – päikesejumal Apollonit.

Jean Baptiste Lully

Adolphe Adam **(1803–56)**

Adolphe Adam kirjutas lisaks balletimuusikale ka ooperimuusikat, kuid tema tuntumateks teosteks jäävad siiski balletid „Giselle“ (1841) ja „Korsaar“ (1856).

Adolphe Adam

Léo Delibes **(1836–91)**

Prantsuse helilooja, kelle tuntumateks teosteks on „Allikas“ (1866), „Coppélia“ (1870) ja „Sylvia“ (1876).

Léo Delibes

Ludwig Minkus **(1826–1917)**

Ludwig Minkus oli kauaaegne Peterburi Imperaatorlike Teatri ametlik balletihelilooja, kes tegi koostööd tolleaegsete tippkoreograafide Arthur Saint-Léoni ja Marius Petipaga. Tema tuntumad balletid on „Don Quijote“ (1869) ja „Bajadeer“ (1877).

Pjotr Tšaikovski **(1840–93)**

Viljakas helilooja, kelle lavateoseid mängitakse tänapäeval kõigis teatrites. Tšaikovski ballettidest tuntuimad on „Luikede järv“ (1877), „Uinuv kaunitar“ (1890) ja „Pähklipureja“ (1892). Tšaikovski koostöö koreograaf Marius Petipaga oli tihe. Petipa tantsis sageli Tšaikovskile ette, et anda aimu, mitu takti muusikat oli vaja mingiks stseeniks kirjutada.

Pjotr Tšaikovski

Sergei Prokofjev **(1891–1953)**

Oopereid ja filmimuusikat kirjutanud helilooja tuntumad balletid on „Tuhkatriinu“ (1944) ja „Romeo ja Julia“ (1938).

Sergei Prokofjev

Igor Stravinski **(1882–1971)**

Stravinski tegi tihedat koostööd Djagilevi balletitrupiga, samuti koreograaf Georges Balanchine'iga. Tema on kirjutanud balletid „Tulilind“ (1910), „Petruska“, „Kevadpühitsus“ (1913) ja „Apollon Musagete“ (1928).

Ludwig Minkus

Igor Stravinski

5 jalgade ja 3 käte positsiooni

Kõigis viies positsioonis jaguneb keharaskus mõlema jala vahel võrdselt. Varbad on pööratud väljapoole (nimetatakse ka väljapoolsuseks) ja jalad on põlvedest sirged. Kõik balletiharjutused algavad või lõppevad ühes neist positsioonidest.

JALAD

ESIMENE POSITSIOON:

Jalad on pööratud väljapoole ja asetsevad ühel joonel, kannad on koos. Jalad ei tohi olla põlvedest kõverdatud!

TEINE POSITSIOON:

Jalad on pööratud väljapoole ja asetsevad ühel joonel, kannad on teineteisest 25–30 cm kaugusel. Jalad ei tohi olla põlvedest kõverdatud!

KOLMAS POSITSIOON:

Jalad on pööratud väljapoole, asetsevad ühel joonel ja üks jalg asetseb teise ees nii, et selle kand puudutab teise jala keskosa.

NELJAS POSITSIOON:

Jalad on pööratud väljapoole, asetsevad ühel joonel ja üks jalg asetseb teise ees, ainult et jalgade vahele jääb umbes 20 cm.

VIIES POSITSIOON:

Jalad on pööratud väljapoole ja asetsevad ühel joonel. Üks jalg on asetatud teise ette nii, et jalad on kohakuti ja puutuvad kokku – ühe kand puudutab teise varbaid.

Kõiki positsioone võib sooritada ka varvastel (*en pointe*).

KÄED

Kui jalgade positsioonid on igal pool maailmas ühesugused, siis käte positsioonid varieeruvad. Käte ja jalgade positsioone võib omavahel vabalt kombineerida.

ESIMENE POSITSIOON:

Käed moodustavad keha ees ringi ja asuvad alumiste ribide kõrgusel. Käte vahele peab jääma väike vahe.

TEINE POSITSIOON:

Käed on peaaegu õlgade kõrguselt välja sirutatud, kuid jäävad veidi allapoole. Peopesad on pööratud publiku poole.

KOLMAS POSITSIOON:

Käed moodustavad pea kohal poolkaare, sõrmeotsad kokku ei puutu.

Väike balletisõnastik

A

Arabesk – poos, kus tantsija sirutab üht jalga taha. See on üks sagedasemaid balletipoose. Maha toetuv jalg on kas täistallaga vastu maad või seisab tantsija päkal või varbaotstel.

Adagio [adaadžo] – aeglane tantsustseen.

Allegro – balletis tähistatakse selle sõnaga hüppeid, kuid muusikas tähendab see kiiret tempot.

Attitude [atitüüd] – teine sagemini kasutatud poos balletis. Tantsija seisab ühel jalal, teine jalg on põlvest kõverdatud ja tõstetud taha või ette, nii et ta on maaga paralleelselt. Tõstetud jala poolne käsi on tõstetud kergelt kõverdatuna pea kohale.

B

Battement [batmaant] – see tähendab prantsuse keeles lööma. Balletis tähendab see jala kiiret sirutust ja tagasi toomist algpositsiooni. Seda liigutust võib sooritada kiirelt ja lühikeste liigutuste seeriana, kuid ka nii, et tantsija tõstab jala kiiresti nii kõrgele, kui ta suudab ja toob selle siis taas alla.

C

Coda – klassikalise balleti või dueti finaali viimane osa.

F

„Fish dive“ ehk „kalaasend“ – seda sammu saab sooritada vaid kahekesi. Baleriin justkui sukeldub partneri toel alla ja jääb graatsilisse nõgusa seljaga asendisse. Meestantsija peab baleriini toetama nii, et soorituse tehniline raskus publikule välja ei paistaks.

„Fish dive“ ehk „kalaasend“. Prints Désiré – Denis Klimuk, printsess Aurora – Alena Shkatula, 2014

Fouetté [fuetee] – selles liigutuses seisab baleriin ühe jala varvastel ja annab teise, kõverdatud jala ja kõverdatud käega hoogu nii, et ta hakkab pöörlema ümber sirge jala. Kõverdatud jalg vahepeal maad ei puuduta. Enamasti tehakse fueteesid mitu tükki järjest – kuulsaim on „Luikede järve“ III vaatuse 32 fueteed!

J

Jeté [žetee] – see tähendab prantsuse keeles „viskama“ (jeter). Jeté on hüpe, kus tantsija kannab keharaskuse üle ühelt jalalt teisele. *Grand jeté* on suur hüpe, kus tantsija jääb hetkeks õhus justkui seisma.

Näide arabeskist. Olga Rjabikova
Bournonville'i balleti „Sülfiid“ nimiosas

P

Pas [paa] – tantsusamm.

Pas de deux [paa de dö] – tants või variatsioon kahele tantsijale. Enamasti on *pas de deux*'l neli osa: aeglane adagio kahele, kus mehe ülesandeks on baleriini tema poosides ja hüpetes toetada ning tõsta; variatsioon baleriinile; variatsioon meestantsijale ja viimaks virtuoosne coda mõlemale.

Pas de trois [paa de truaa] – tants kolmele tantsijale. *Pas de quatre* [paa de katre] on tants neljale jne.

Pas de trois. Gabriel Davidsson, Ksenia Seletskaja, Jevgeni Grib, „Bajadeer“, 2013

Plié [pliee] – tähendab kõverdama. Esimesed tugipuu juures tehtavad harjutused on *pliéd*. Need aitavad hästi jalalihaseid soojendada. *Pliésid* tehakse kõigist viiest jalgade positsioonist.

Pirouette [piruett] – piruett on keha täispööre, mis on sooritatud ühel jalal seistes. Hoogu andva jala varvas puudutab sageli tugijalga. Naised sooritavad seda varbaotstel seistes, mehed päkal seistes. Tantsija ei tohi seda liigutust tehes kummalegi poole kalduda. Pirueti sooritamisel võib mees baleriini selja taga seistes õrnalt vöökohast toetada, võimaldades teha rohkem pöördeid.

En pointe [aan puaant] – varbaotstel tantsimine. Esialgu tantsiti ballettides nii, et maha toetus täistald või vähemalt terve päkk. Pärast Marie Taglioni varvastele tõusu 1832. aastal esietendunud „Sülfiidis“ muutus see lahutamatuks osaks klassikalisest balletist.

R

Relevé [relevee] – tõusmine täistallalt päkale või varvastele.

S

Spotting – tehnika, mis aitab peapööriruse vastu. Kui tantsija teeb arvukalt piruette, siis võib tal pea ringi käima hakata. Kui ta fikseerib oma pilgu ühte kindlasse punkti iga pöörde tegemisel, aitab see tal tasakaalu säilitada ning pea ei hakka ringi käima. Pea kiire pööramine ja pilgu kinnitamine ühte kindlasse punkti annab tantsijale ka lisahoogu.

T

Tugipuu – harjutussaalide seinte ääres on tugipuud, mille ääres tantsijad teevad soojendusharjutusi.

Tutu ehk tülle – klassikaline balletiseelik, mis on valmistatud mitmest kihist tüllist. Ühe seeliku valmistamiseks kulub umbes 13 meetrit tüllit. Romantiline balletiseelik ulatub allapoole põlve. Klassikaline balletiseelik ulatub põlvedeni. Sajandite jooksul on seelik järjest lühemaks muutunud, et publik saaks jälgida tantsija liigutusi tervikuna jalgade ulatuses. Kaasaegne balletiseelik on jäik ja peaaegu paralleelne maaga.

V

Variatsioon – soolotants.

Varvaskingad – neid valmistatakse käsitsi. Enamasti tehakse neid personaalselt kindlale tantsijale. Kõik tantsijad peavad ise oma kingadele kinnituspaelad külge õmblema. Kingade otsi tugevdatakse spetsiaalse liimiga. Professionaalsel tantsijal võib ühe hooaja jooksul kuluda üle 20 paari varvaskingi!

Minkuse „Bajadeer“. Kõigil tantsijail on seljas tutu

Kui soovid lähemalt balleti kohta lugeda:

„Balleti võlumaailm“, Ella Botšarnikova, Tallinn: Eesti Raamat, 1985

„Tundmatu ja tuttav ballett“, Kate Castle, Tallinn:

Entsüklopeediakirjastus, 2000

„Eesti ballett“, koostaja: Kustav-Agu Püüman, Eesti Raamat, 1984

„Ballett sajandivanuses „Estonias““, Aime Leis, Ülle Ulla, Eesti Teatriliit, 2006

Inglise keeles:

„ABC of Ballet“, Janet Grosser, Dover Publications, Inc., Mineola, New York, 1990

„Ballet in Western Culture: A History of Its Origins and Evolution“, Carol Lee, Routledge, 2002

